
Strafuitvoering en justitiële hulpverlening

WERKEN AAN EEN BETERE GEVANGENIS

Toespraken bij de opening van het Penitentiair Centrum voor Basisopleiding De Bres

29 mei 1998

Een woordelijk weergave

Voorwoord

De gevangenis is voor veel geïnteresseerden vooral de plaats waar gedetineerden hun detentie doorbrengen. Dat is ze natuurlijk.

Een groep mensen wiens leven evenwel even nadrukkelijk aan dit instituut gebonden is, blijft veelal buiten zicht. Het gaat over de meer dan vierduizend penitentiaire beamtben in dit land. 'Cipiers' in de volksmond, ook wel bekend als 'gevangenisbewaarders'.

De terminologische verwarring is symptomatisch. Weten we wel wie die mensen zijn? Wat verwachten we van hun werk?

De verzameling van teksten die hier volgt, gaat aan heel wat van die stereotype beelden voorbij. Met als invalshoek de opleiding van de penitentiaire beamtben, wordt diepgaand gereflecteerd over wat diverse keren het eerstelijnswerk in de gevangenis wordt genoemd.

Deze titulatuur, deze definitie is niet onbelangrijk. Zij wijst op het belang en de plaats van de penitentiaire beamtbe in heel de gevangenispraxis. Gevangenis wordt in eerste instantie gemaakt *in het rechtstreeks contact tussen professionele krachten en gedetineerden*.

Wat volgt zijn de redevoeringen die ter gelegenheid van de plechtige openingsdag van het Penitentiair Centrum voor Basisopleiding (P.C.B.O.) 'De Bres', op 29 mei 1998 in de gevangenis te Brugge zijn uitgesproken.

Waarom nu de woordelijke weergave van een openingsplechtigheid? Waarom het publiek nog bijkomend op de proef stellen door het de lectruur onder de neus te duwen van wat daar in Brugge is gezegd? Waarom het allersaaiste deel van die namiddag (het aanhoren van toespraken) in herinnering brengen, goed wetende dat de meest lyrische momenten (de muziek van Les Pilliers du Cabaret), de meest aangename (een goed verzorgde receptie) of de meest sprekende (een fototentoonstelling) met een publicatie geen recht kunnen gedaan worden?

Omdat 29 mei 1998 meer dan gewoon maar de openingsdag van het Basisopleidingscentrum 'De Bres' was. Omdat vanop het podium daar in de feestzaal van het Penitentiair Complex te Brugge woorden de wereld zijn ingestuurd die het gelaat van het Penitentiair Eerstelijnswerk in België serieus kunnen hertekenen. Met de gevolgen van wat daar in gang is gezet zijn we nog lang niet klaar.

De Belgische gevangeniswereld op het einde van deze twintigste eeuw is grondig aan het veranderen. Structuur, cultuur, doelstellingen, middelen. Alles wordt in gereedheid gebracht voor een beter uitgewerkte, een zinvollere detentie. Het mocht wel na jaren de feiten achterna gehold te hebben, na jaren besluiteloos de gevolgen te hebben ondergaan van wat andere schakels in de strafrechtsketen ons toeschoven, zonder nog echt te geloven in een penitentiaire meerwaarde. Een nieuwe professionele aanpak zal onze beroepseer meer dan deugd doen. Maar sinds 29 mei 1998 is één ding ten volle duidelijk: het kan niet zonder de penitentiaire beamtbe, zonder het eerstelijnswerk in de gevangenis.

We hebben in het verleden veel regimes uitgetekend en uitgebouwd. Elk nieuw penologisch inzicht kreeg zijn vertaling in een regime-element voor de gedetineerde. Niets daarvan kan thans overboord gegooid worden. Maar het grootste aantal mensen dat wij ter beschikking hebben om de gedetineerde te begeleiden moeten wij als meer dan 'bewakers van dit regime' inschakelen. Individuele aandacht voor gedetineerden zal pas echt de kwaliteit van de detentie bepalen. Daartoe is kwalitatief eerstelijnswerk van het allergrootste belang. Een massa aandacht kan maar door de inzet van een massa mensen. Maar aan die inzet moet het formuleren van correcte verwachtingen

voorafgaan. Mogen de eerstelijns werkers wel aandacht hebben voor gedetineerden? Laat onze regelgeving wel toe dat een beambte op zijn lijn mee beslist welke richting het uitgaat met een detentie?

Dat is precies wat er die dag in Brugge is gebeurd. De verwachtingen scherper stellen. Veel toespraken verwijzen nog naar de gebrekkige valorisatie van dit eerstelijns werk in het verleden en op de dag van vandaag. Dat mag. Maar laat ons vooral luisteren naar de droom die in elke toespraak zit, de hoop op een zinnvollere detentie, door de juiste inzet op de juiste plaats.

Wanneer we kijken naar de pleiade van mensen die zich achter die droom schaar, is de hoop op een echte koerswijziging gewettigd.

Niet dat een zinvolle detentie de gevangenis her-legitimeert. De nadelen van de opsluiting zoals ze de laatste decennia zijn blootgelegd, blijven onverkort overeind. Anderszijds stellen we vast dat onze beschaving nog niet rijp is voor een samenleven zonder gevangenis. Het is mijn overtuiging dat een toekomstgerichte detentie zoals geformuleerd in de Oriëntatienota van minister De Clerck, vanzelf de wegen naar een minder leedverwekkend penaal apparaat zal wijzen. Een goede detentie is de weg naar minder detentie. Want een goede detentie pikt in op de mogelijkheden van mensen. Ze maakt een einde aan de spiraal van schade, vergelding en bijkomende schade.

Ik hield er aan toespraken woordelijk weer te geven. Ze zijn van een zo hoog gehalte dat elke wijziging er onrecht zou aan doen.

Ik hoop door deze publicatie weer wat verder te timmeren aan de weg: een veilige, humane en zinvolle detentie is in eerste instantie een zaak van wie het dichtst bij de gedetineerde staat. Hij of zij die voor dat beroep kiest moet ruimte en ondersteuning krijgen om het in te vullen.

Ik dank hierbij niet alleen de personen die het de moeite waard vonden om bij de opening van De Bres het woord te nemen, na grondig gereflecteerd te hebben over het eerstelijns werk in de gevangenis. Ook alle aanwezigen weet ik dank en diegenen die hun toestemming en medewerking hebben verleend. Mijn bijzondere dank gaat uit naar het Penitentiair Complex te Brugge en naar de ministers De Clerck en Van Parijs, die geloven in het project van De Bres.

Hans CLAUS
Verantwoordelijke P.C.B.O. De Bres

Openingstoespraak door Hans Claus, verantwoordelijke P.C.B.O. De Bres

Mijnheer de secretaris-generaal, Mijnheer, Mevrouw de directeur-generaal, Geachte genodigden,

Toen ik gisteravond naar buiten ging – naar buiten lopen is hier zo moeilijk, al die deuren, het was ook niet zo laat want ik wou hier vandaag fris en monter voor u verschijnen – kwam ik een penitentiair beambte tegen. Nu, dat is niet zo moeilijk in de gevangenis. Alhoewel, tegenkomen is een groot woord. Hij zat namelijk achter zo'n glas, in zo'n – in Brugge noemen ze dat een – subcenter, een bokaal zeg maar en hij deed mij teken dat hij mij iets wou zeggen. Dus ging ik bij hem, want hij mocht niet bij mij komen.

'Gij gaat vanavond zeker uw speech schrijven?', vroeg hij.

En ik antwoordde: 'Moa vent toch, hij is al veertien dagen klaar, maar ik twijfel nog of het de goeie is.'

'Waarover gaat hij?' vroeg hij mij.

'Over u', zei ik hem. 'Over de penitentiair beambte. Ik heb zelfs een gedichtje over u geschreven. Waarover een mens allemaal niet poetisch kan worden.'

Ik heb hem het gedichtje gegeven. Dat is de reden waarom ik het u vandaag niet kan brengen. Want gegeven is gegeven en in de gevangenis is een woord een woord.

Hij heeft het gelezen en hij zei: 't Zal goed zijn. Als de rest zo is als het gedicht, dan zal het in orde komen.'

De chef heeft mij gerustgesteld.

De chef, de penitentiair beambte, de gevangenisbewaarder, de cipier, de eerstelijns werker in de gevangenis.

Toen ik twaalf jaar geleden in dienst kwam als adjunct-directeur in de gevangenis te Gent (sommigen zeiden mij: het is veel te vroeg, je bent veel te jong), kon ik nooit vermoeden dat ik over de penitentiair beambte zoveel te weten zou komen.

Als menswetenschapper (och je hebt een paar jaar universiteit achter de rug en je denkt menswetenschapper te zijn) focus je bijna uitsluitend op de gedetineerde en toegegeven, daar gaat het finaal ook over.

Ik kon dus nooit vermoeden hoe ik bij de penitentiair beambte, bij hem en haar de sleutel zou vinden, nee niet de celsleutel, maar wel de sleutel voor een andere, voor een zinnvollere detentie, die onze beschaving verdient. Ondanks alles.